

KJELL GOLDMANN, **Tension and Détente in Bipolar Europe**. Scandinavian University Books, Stockholm 1974. 256 s.

»Avspänning» hör till de vanligaste orden i politiska tal och andra uttalanden om aktuell internationell politik i Europa. I ett flertal officiella kommunikéer har det talats om att avspänningsprocessen måste bli »oåterkallelig». »Avspänning» är uppenbarligen ett dynamiskt begrepp, det syftar på en förändring som utgår från ett tillstånd av internationell spänning i riktning mot — ja vad? Är avspänning ett mål i sig själv eller är det en etapp på vägen mot något annat, permanent fred, säkerhet och stabilitet? Hur skall man veta och kan man överhuvud veta när det råder avspänning — genom intuition eller observation? Det har sagts, att »détente is a mood», avspänning är ett sinnestillstånd, men i realiteten kan man knappast observera den genom att utsätta statsmän för psykometriska tester. Den politologiska forskningen har ryckt in, och Kjell Goldmanns grundliga undersökning utgör ett

tungt vägande bidrag till kunskapen om internationell politisk spänning och avspänning.

Boken är slutrapporten över ett forskningsprojekt, som i några år har sysselsatt Goldmann i samarbete med andra forskare vid Utrikespolitiska institutet i Stockholm och som redan tidigare har avkastat ett antal mindre stencilerade rapporter. Det är fråga om perioden 1946—1970, spänning har definierats som en funktion av förväntningar om konfliktbeteende mellan aktörer eller aktörkoalitioner, och som grund för själva undersökningen har lagts en synnerligen omfattande kvantitativ innehållsanalys av officiella uttalanden, plockade ur Keesing's Contemporary Archives. Kodningen av materialet har gjort det möjligt att räkna ut imbalanskoefficienter samt dra upp diagram och kurvor över utvecklingen i fråga om spänning och avspänning under den undersökta perioden. Avspänningen blev påtaglig omkring 1963—1964, men en mera svårförklarad minskning konstateras redan för slutet av år 1950. I de följande kapitlen går Goldmann närmare in på analys av orsaker och sammanhang.

Först blir det en detaljerad genomgång av spänningskurvans fluktuationer. Dessa studeras i relation till kända fakta rörande betydelsefulla politiska händelser, och slutresultatet blir bl.a. en fem sidor lång tabell över kurvans vändpunkter jämte tänkbara förklaringar. Kausalsammanhang kan självfallet inte påvisas, och Goldmann själv betraktar denna genomgång som så pass trivial, att den inte ens har tagits upp i slutkapitlet, som i övrigt sammanfattar hela undersökningen. I förbigående kan dock noteras, att även Goldmann bekräftar iakttagelsen att utomeuropeiska händelser inte i större utsträckning förefaller att påverka spänningsläget i Europa.

Goldmann går vidare till vad som måste betraktas som bokens analytiska tyngdpunkt, en analys av det internationella systemets struktur. Han röjer upp en hel del teoretisk snårskog genom att införa en klar distinktion mellan polaritet (en aspekt av maktfördelning inom systemet) och polarisering (en aspekt av interaktion inom systemet). Olika typer av bipolarisering genomgår på basen av empiriska data, och analysen utmynnar i en förbluf-

fande enkel modell om relationerna mellan spänning samt graden av militär och graden av ekonomisk bipolarisering med inbyggda spiral- och pendelmekanismer. Denna analys kompletteras med ytterligare en variabel i bokens näst sista kapitel variabeln »maktbalans». På basen av kända fakta rörande utvecklingen i fråga om det strategiska läget mellan supermakterna särskiljer Goldmann mellan olika situationer med större eller mindre stabilitet respektive relativ sårbarhet. Slutsatserna är rimliga och väl underbyggda, även om det inte kan bli fråga om någon bevisföring i strikt bemärkelse.

Ovanstående korta presentation kan inte göra rättvisa åt den stringenta, klara och grundliga analys, som Goldmann genomgående presterar. Hans omsorgsfulla definitioner och resonemang kring tänkbara invändningar och alternativa tolkningar visar att boken är frukten av grundligt arbete — sannolikt i samråd med åtskilliga kritiska manuskriptläsare. Den är inte alldeles lättläst, den kräver uppmärksamhet och eftertanke av sina läsare, men boken kan inte förbigås i framtida studier av efterkrigstidens öst-väst-spänning. Den som inte läser hela boken i detalj finner en sammanfattning i det sista kapitlet, som också innehåller Goldmanns spekulativa funderingar kring frågan om avspänningens framtid. Här pekar författaren på vissa ytterligare faktorer som helst borde undersökas för att man skall kunna få fram en ännu mera tillförlitlig teori om spänning. Goldmann lägger här också fram några scenarios, som är avsedda att möjligen tjäna som inspiration för politiker med ambitionen att främja avspänning. Också här anknyter analysen nära till den strategiska balansen, och Goldmann tar upp den som han anser paradoxala och på längre sikt kanske ohållbara situationen, att det i ett stabilt, läge kan gälla att samtidigt främja fredligt samarbete med en »fiendestat», mot vilken man också upprätthåller kostsam militär beredskap. För att avsluta också denna recension med ett spekulativt inslag, kunde det kanske sägas att just här borde väl analysen och forskningen föras vidare. Är det verkligen fråga om något på lång sikt ohållbart? Är det inte också så,

att det håller på att uppstå eller har i viss mån uppstått ett relativt stabilt läge i Europa med olika skikt av säkerhetsstrukturer? Den militära säkerheten existerar på en nivå, och på ett annat plan arbetar man med den variant av säkerhet, som representeras av t.ex. konferensen om säkerhet och samarbete i Europa med dess tonvikt på kontakter, interaktion, samarbete. I vilken mån är dessa säkerhetsstrukturer beroende eller oberoende av varandra? I vilken grad stärkes motivationen för inskränkning av den militära beredskapen verkligen av framsteg i fredlig samverkan? Dessa frågeställningar kommer förhoppningsvis att locka till nya forskningsinsatser av samma höga kvalitet som betecknar Kjell Goldmanns senaste bok.

Klaus Törnudd